

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 3. Grudna. 1845.

List 49.

Vodnikov napis sa mesez Gruden.

*Kdor posim' klobase hrani,
Še poletu muham brani.*

Povabljenje na novo naročilo Novic.

Novo leto se bliža in z njim čas noviga naročila na Novice. Častitljivi deležniki iz bližnjih in daljnjih krajev so tedaj povabljeni, naročilo za prihodnje leto ponoviti, in so zraven tega tudi práv lepó prošeni, nam to brez odlašanja na znanje dati, de bodo perve liste prihodnjiga leta po redu dobivali. Cena ostane pri starim; za celo leto veljajo Novice 2 goldinarja; po pošti poslane pa 2 goldinarja in pol; za pol leta 1 goldinar; po pošti 1 goldinar in 15 krajcarjev. Veliko ljubši so nam naročila za celo leto zató, kér nam polletno naročevanje veliko veliko opraviti da. Naročila prejema vse c. k. pošte, gosp. Blaznik na Bregu v hiši Nr. 190, in pa pisarnica c. k. kmetijske družbe v Salendrovih ulicah blizo brega Nr. 195; naročivne pisma morajo potroškov proste (frankirane) biti. Novi prejemniki „Novic“ naj nam svoje imena, svoj stan in svoje stanovanje natanjko zapišejo, de jih bodo brez pomote dobivali.

Poslednjimu letašnjimu listu bomo imenik vsih čast. prejemnikov, kazalo vsih sestavkov tega tečaja, in pa zaglavni list z ličnim zavitkam perdjali, de se bodo listi Novic lahko v bukve zvezati in shraniti dali. Z Božjo pomočjo in prijazno podporo verlih slovenskih pisateljev bomo četerti tečaj začeli in se tudi v novim letu prizadevali, zmirej bolj našim bravcam vstreči. Kmetovavec in rokodellec bosta koristniga podučnja dovolj v njih našla in skozi in skozi se homo perzadevali, vse nove najdbe na znanje dati, ktere bi vtegnile jim k pridu biti. Obsežik Novic je pa še veči in objema vse, kar je za omikaniga ali izobraženiga Slovenca vediti vredniga. Bolj ko je narod omikan, bolj mu gré vsaka reč spod rok, naj bo kmetijstvo, rokodelstvo, ali kako drugo opravilo.

To leto smo svojim bravcam zlatiga denarja vredne bukve — Vinorejo za Slovence — zastonj v roke podali. Te bukve so velik zaklad za vsaciga kmetovavca in ne le samó za vinorejca: one obsežejo na vse strani tolikanj koristnih podukov, de se zamorejo po vsi pravici kmetijska šola imenovati. Tudi prihodnje leto mislimo deležnike „Novic“ s kako doklado razveseliti, ktera jim bode za Novice dani denar obilno povernila; zakaj namera c. k. kmetijske družbe ni, si z denarjem, ki ga za Novice dobi, dobiček delati, ampak ona s polnimi rokami zopet nazaj da, kar si je čez svoje potroške pridobila. Kolikor bo več deležnikov Novic, toliko več doklade bodo z njimi dobili. Naj tedaj taki možje, kterih beseda pri svojih bližnjih kaj veljá, Novice priporočajo, de se bo število prejemnikov zmirej bolj množilo, in de bo omikanje slovenskiga naroda od dneva do dneva rastlo, kakor raste rodovitno sadno drevó v dobri zemlji.

Vredništvo.

Navada železna srajca.

Napćine družbe je hitro bil najdel,
Z njimi podrašal nakviško Anžè;
Tamkaj gerdó se v grehah razvadil,
Pridna nobena mu v glavo ne gre.

Lastna je skušnja ga večkrat budila,
Drugih razgledi v oči ga bodó:
Kogar je v pesti pregreha dobila,
Tega na sveti nesreće tepó.

V pridigah sliši prestrašno resnico,
Človek pošteni poreče mu vsak:
Grešnik bo čutil od Boga pravico —
Anže si zmirej ostane enak.

Smert mu tovarša je nagloma vzela,
Kteri v enacih pregrehah je bil;
Ta je Anžeta močno spreletela,
Sklenil je, de se bo zdej pokoril.

Nekaj pri serci ga peče no peče:
Kaj bo pred Bogam po smerti s tabó?
Marskaka solza po lici priteče,
Tedne tri zdiha čez sebe takó.

Eno nedeljo so godei pri ž'pani,
Sliši se deleč trobenta, koželj,
Rajovci, rajovke skupej so zbrani,
Kakor navada je večih nedelj.

Anže tje stane, de godec bolj sliši,
Misli pokore iz glave gredó —
Vina ponujajo križem po hiši,
Reva s' ga kmalo natepe v glavó.

Vinjen začne še po vino velvati,
Dnarje dobiti pa pivee goljfa,
Ko se začenjajo mu ustavljati
Z njimi se zadujč v boje podá.

Kader nekoliko bojvanje pojenja,
Raja omoten, divjačen no vroč,
Kurentu *) vstreči, prederzno počenja,
Kolne pa klafa pohujšljiv na moč.

Zjutrej je šleva prot domu se vlekel,
Vinjen prepeva, razgraja domá,
Kdor ga je koli zagledal, je rekel:
Kar se Anžek uči, Anže tud' zna.

Poženčan.

*) Kurent je bil pri starih Slovijanah malik razvujzdanosti.

Živino pozimi bolezní obvarovati.

Lažeje je živino bolezní obvarovati, kakor bolno ozdraviti.

Kader zima nastopi, pridejo z njo tudi marsiktere bolezní. Več tacih je, ktere vreme sabo prinese in ktere se ne dajo odverniti; veliko jih je pa tudi, ki bi se dale lahko odpraviti, če bi kmetovavcem skerb za svojo živino bila.

Živina sploh zbolí:

1) od slabiga vremena, ali 2) od napčne piče in pijače, ali 3) od nerodne rabe, ali 4) od slabih hlevov, 5) od v nemar pušeniga glesanja, in 6) od nalezenih kužnih bolezní.

Iši tedej, dragi kmetovavec! vzrok bolezní kakoršne si bodi, vselej ga boš gotovo v eni ali drugi imenovanih napak našel; zatorej ti hočem v naslednjim poduku pokazati, česar moraš pozimi svojo živino varovati, de ti ne bo zboléla. Pogovorila se bova tedej:

1) Kakó zimski mraz škodje.

Hud mraz je vzrok marsikterih bolezní pri živini in pri človeku. Suh mraz ni sicer škodljiv imenovati, vendar zamore veliko bolezní nakloniti; škodljivši je pa pozimsko mokro vreme. Vremenu oditi živina ne more. Dostikrat je pa kmetovavec vendar sam tega kriv, če mu živina zbolí. Hud mraz, posebno z vetram, z hudo burjo in severjem je živini tolikanj bolj škodljiv, kolikor bolj smo jo v težki vpregignali, de je vroča in spotena bila. Prehladila se bo in dostikrat jo bo huda pljučnica napadla, na kateri živina v hudim mrazu nar rajši zbolí. Pa tudi kašelj, smolika, kevžeh, grizenje (kolika), prisadna bolezní na parkljih in kopitih i. t. d. so dostikrat hude nasledbe prehlajenja.

Ni tedej varno, v hudim mrazu živino vetru nasproti jahati in jo do vročiga poditi.

Še lažeje bo živina takrat zbolela, kader je iz pregorkih in soparčnih hlevov pod milo nebo prišla, in bo v tacih zadevah javalne hudi bolezní odšla. Marsikteri kmetovavec se čudi in čudi, kakó de je mogel njegov konj zboleti, kér si nobeniga vzroka svest ni — to mu pa v glavo ne gré, de mu je soparca v hlevu prehlajenje naključila. Nezmerno vroči hlevi po kmetih so za živino kaj škodljiva reč.

Kakor pa vročina in soparca v hlevih škodje, ravno takó zamorejo pozimi škodovati premerzli hlevi, v kterih živina tudi zgorej imenovane bolezní dobi. Srednja mera gorkoté živini in človeku nar bolje tekne.

Nar pred bodo pa konji takrat zboleli, kader jih je kmet hudó jahal ali podil in do dobriga spotil, in če se po tem pa na poti pred kako kerčmo (oštarijo) vstavi, konja vsiga spoteniga brez odeje na mrazu in vetru stati pusti, on se pa v kerčmo podá, in ondi bokal za bokalam takó dolgo kliče, dokler ga kej pod kožo gré!

Večkrat skozi odperte vrata ali po kaki drugi odperti poti sapa na konja hudo piše, de mu pot naglo nazaj vdari in takó konju bolezní naključí. Uboga živina se začne tresti in pljučnica ali kolika jo je napadla; včasih mu bolezní nategama v noge ali kopita stopi in konj gré kruljev domú. Tode tega pijan nemarnež ne vidi, konja še huje pretepa, de mora, če more ali nemore, leteti, in takó konj se huje zbolí. Domú pridši, ga izpreže in v hlev dene, brez de bi vidil, de je konj bolán.

V práv hudi zimi, če konji dolgo časa na ledu ali v snegu stojé, jim nogé v kopitih ozebejo, in tó toliko lažeje, kolikor bolj so bile poprej od dolge in hude hoje vroče in pregrete.

Vsiga tega bi se kmetovavec dostikrat lahko obvarval, če bi le po pameti s svojo živino ravnal, in če bi prevdaril, de živina ni ne iz kamna ne iz železa, ampak kakor človek le iz kervi in mesá.

Če kmetovavec vidi, de bi se njegova živina premraziti vtegnila, naj skerbí za odejo, in ko ž njo domú v hlev pride, naj ji obilno s suho steljo nastelje, de bo na gorkim stala; obilna suha stelja je nar gorkejši kolter za živino; tode od vrat proč naj tako bolno živino postavi, de ne bo šla merzla sapa na-njo; potem naj jo s hlapcam vred po celim truplu s slamnatimi vezmi takó dolgo dergne, de se zopet ogreje in potiti začne; potem naj jo pa dobro odeje, de se bo s potenjem prehlajenje pregnalo. Merzle pijače se ji ne sme po nobeni ceni dati. Če pa kašljati začne, če neče jesti, težko diha ali pa od hude bolečine ali notranjiga prisada glavo klaverno derži, če jo grize in kolje, ali če ji je prisad v noge stopil, je treba koj po umniga živinskiga zdravnika poslati, de ji bo primernih zdravil dal, če je treba, pušal, i. t. d.

Sto in stoletne skušnje pričajo, de polovica vsih živinskih in človeških bolezní od prehlajenja izvira, ki se posebno takrat primeri, če je živina iz pregorkih hlevov na mraz prišla, ali pa če se je na poti zlo spotila in potem na mrazu stala. Vročina in mraz sta si velika nasprotnika, če koj zaporedama na živinsko ali človeško truplo vdarita, in bati se je nagliga prehlajenja, kot hudiga pesá.

(Dalje sledí.)

Pogovor

kmetifhkgiga ozheta f svojim naravoflovja suzhenim finam, v mezsu Lisopadu.

(Konez.)

O. Kakó bi bilo mogozhe, de bi fe semlja vertila krog fonza, faj vidimo le fonze is-hajati, in sahajati, semljo pa mirno flati?

S. To fe le vidi, v resnizi pa ni takó: fonze flóji mirno, semlja pa in dosti drusih svesd fe vertí okrog njega. Nekaj she pamet da, de je bolj primerno, de fe mala svesda okrog velike vertí, kakor de bi fe velika okrog male vertíla. Ali fe